

Hrvatsko iseljeničtvo od početka 20.st. do danas

Markić, Ivica

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Department of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:069805>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-10**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

IVICA MARKIĆ

2018.

ZAVRŠNI RAD

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI

IVICA MARKIĆ

**HRVATSKO ISELJENIŠTVO OD POČETKA
20. STOLJEĆA DO DANAS**

ZAVRŠNI RAD

ZAGREB, 2018.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

HRVATSKI STUDIJI

ODSJEK ZA SOCIOLOGIJU

IVICA MARKIĆ

**HRVATSKO ISELJENIŠTVO OD POČETKA
20. STOLJEĆA DO DANAS**

ZAVRŠNI RAD

Mentor: izv. prof. dr. sc. Nenad Pokos

ZAGREB, 2018.

1. UVOD	5
2. POČETAK 20. STOLJEĆA – 1945. GODINE	6
2.1.STATISTIKA ZA RAZDOBLJE 1900. – 1945. GODINE	7
3. RAZDOBLJE OD KRAJA DRUGOG SVJETSKOG RATA DO RASPADA JUGOSLAVIJE	8
3.1.STATISTIKA ZA RAZDOBLJE OD 1948. DO 1991. GODINE	10
4. RAZDOBLJE OD 1991. DO POČETKA 21. STOLJEĆA	10
4.1.UKUPNI MIGRACIJSKI GUBITCI OD 1900. DO 2001. GODINE	11
5. RAZDOBLJE OD ULASKA HRVATSKE U EU DO DANAS	13
5.1.ISELJAVANJE U NJEMAČKU	14
6. KULTURA I IDENTITET ISELJENIČKIH ZAJEDNICA	15
6.1.HRVATSKA BRATSKA ZAJEDNICA	15
7. ZAKLJUČAK	16
8. LITERATURA	18

1. UVOD

Migracije stanovništva oduvijek su bile a do dana današnjeg i ostale sveprisutni proces koji se svakodnevno odvija u svim društvima svijeta. Na lokalnoj i globalnoj razini vrste migracija dijelimo na emigraciju i imigraciju. Emigracija predstavlja pojam kojim se označava odseljavanje stanovništva s određenog lokaliteta dok imigracija predstavlja upravo suprotno odnosno doseljavanja stanovništva na određeni lokalitet. Sa sociološkog aspekta migracije se mogu sistematizirati kao proces koji u svakoj svojoj inačici oblikuje društvo kao funkcionalni subjekt u kojem se vrši interakcija, odnosno migracijama se doseže stupanj međusobnog preklapanja kultura, bilo da se radi na lokalnoj (selo – grad) ili globalnoj (država – država) razini, što u sociološkom smislu za određeno društvo predstavlja novi možebitni problem – asimilacije. Migracije po svojoj prirodi jesu privremene, takva migracija predstavlja privremeni odmak od mjesta prebivališta zbog zaposlenja ili neke druge obveze, ili konačne, takva migracija predstavlja preseljenje s mjesta prebivališta na duži period. Vrste migracija također mogu biti unutrašnje ili vanjske (s obzirom na državnu granicu), prisilne ili dobrovoljne (za vrijeme ratnog razdoblja neke države), ekonomske ili neekonomske (migracije uvjetovane financijskim afinitetima pojedinca). Ranije spomenutim preklapanjem kultura dolazi do više ili manje uspješne asimilacije koja u sociološkom smislu označava proces kojim se stapanjem dvije ili više kultura rezultira uspješnim suživotom i funkcionalnim društvom. Nedavne migracije stanovništva ratom zahvaćenog bliskog istoka dovele su do podjela unutar Europe u političkom, društvenom, gospodarskom i ekonomskom smislu koje i dalje ne jenjavaju. Sve navedeno posljedica je kako određena struja stručnjaka smatra nepripremljene i konvencionalne Europe koja nije spremna prihvatiti ogromne brojke migranata s bliskog istoka.

Tema ovog rada jest hrvatsko iseljništvo od početka 20. stoljeća do danas. Iseljništvo Hrvatske definirano je kao skup pripadnika hrvatskog naroda koji živi izvan domovine ili područja gdje predstavljaju konstitutivan narod kao primjerice u BiH (Državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske). Hrvatska je tradicionalno iseljenička zemlja stoga ne treba čuditi što je navedena tema uvelike istražena i sistematizirana od mnogobrojnih autora. Cilj rada jest ustvrditi razloge i posljedice stoljetnog iseljavanja Hrvata kao i suvremenog egzodusa, posebice od početka 21. stoljeća do danas. Razlozi iseljavanja Hrvata iz domovine su se mijenjali kroz određene periode u 20. stoljeću. Primarni razlozi iseljavanja bili su politički, ekonomski,

agrarne krize, kasnije Domovinski rat a u novije doba loša uređenost države, korupcija, nezaposlenost i u konačnici nedorečena politička i gospodarska situacija u Hrvatskoj. Također kao jedan od ciljeva rada jest zaključiti kakve demografske i gospodarske posljedice očekuju Republiku Hrvatsku ako se trend iseljavanja ne promjeni odnosno ne svede na održivu razinu. Svrha rada uz sistematizaciju stoljetnog iseljavanja jest i produbiti svijest o suvremenom egzodusu koji bi uz trenutne trendove mogao biti poguban za funkcioniranje Republike Hrvatske u kontekstu mirovinskih fondova i ekonomske održivosti.

Kronologija rada sastoji se od četiri vremenska razdoblja koja su obuhvaćenim navedenim vremenskim intervalom (1900. – 2018.). Prvo razdoblje obuhvaća vremenski period od 1900. godine do kraja drugog svjetskog rata. Drugo vremensko razdoblje obuhvaća period nakon drugog svjetskog rata do raspada Jugoslavije početkom zadnjeg desetljeća 20. stoljeća. Treće razdoblje koje je obuhvaćeno radom jest od početka 90-tih godina prošlog stoljeća do početka 20.stoljeća. Završno razdoblje jest od ulaska Hrvatske u Europsku zajednicu do danas. Statistički podatci koji su prikazani u radu preuzeti su s relevantnih izvora poput Državnog zavoda za statistiku (DZS), Eurostat – Statistički ured Europskih zajednica i znanstvenih članaka.

2. POČETAK 20. STOLJEĆA – 1945. GODINE

Početak 20. stoljeća započinju migracije u tzv. „obećanu zemlju“ – Ameriku, kako Sjevernu tako i Južnu. Osim Amerike, ciljevi migranata bile su zemlje Južne Afrike, Novi Zeland i Australija. Razlozi iseljavanja populacije iz Europe u prvom razdoblju kako navodi Nejašmić (2004.) bili su poglavito agrarna kriza te nemogućnost zarade izvan sela. Logično bi bilo zaključiti kako navedeni problemi nisu bili manji ni za stanovnike Hrvatske koja u to doba nije imala nikakvu političku autonomiju što je uvelike otežavalo već tešku situaciju za ondašnje poljoprivrednike. Tijek migracija u 20. stoljeću trebalo je tražiti prije nego što su migracije poprimile širi oblik, odnosno postale masovne. Krajem 19. stoljeća na području današnje Hrvatske dolazi do pada opće stope smrtnosti (manja od 30‰) što je uz visoku rodost uzrokovalo povećanje pozitivne prirodne promjene odnosno prirasta. (Nejašmić 2014, prema Bičanić, 1990). Povećanje broja stanovnika za posljedicu je imalo učestalija iseljavanja u

potraži za boljim uvjetima života. Uz agrarnu krizu u kontinentalnom dijelu zemlje iseljavanju je u obalnim područjima zemlje pridonjela kriza u ribarstvu, vinogradska kriza, slaba industrijalizacija te prenapučenost (Nejašmić 2014, prema Lajić, 1992). Navedeni uzroci iseljavanja u promatranom razdoblju rezultirali su činjenicom da se iseljavanje smatralo normalnom društvenom pojavom s obzirom da su se generacije obitelji iselile u prekoceanske zemlje potaknute prijateljima, poznanicima, rodbinom i obitelji koji su tamo već izgradili bolji životni standard. U ovom kontekstu postoji paralela sa suvremenim iseljavanjem Hrvata ali o tome u drugom poglavlju. U početku masovnog iseljavanja, odnosno migracija naglasak je bio stavljen na privremeno izbjivanje iz zemlje dok se ne steknu materijalna dobra kojima bi se osigurala egzistencija. Naravno, bolji životni uvjeti, politički pogodnija klima, veći izbor zaposlenja učinili su to da se velika većina iseljenika nikad nije vratila u domovinu. Kako bi i dalje imali zajedništvo koje su imali u domovini, osnovane su mnoge iseljeničke zajednice u kojima bi se gajila ljubav prema ostavljenoj domovini, obavljali religijski obredi te se međusobno pomagali.

2.1. STATISTIKA ZA RAZDOBLJE 1900. – 1945. GODINE

Što se tiče metodološke i demografske strane priče u ovom razdoblju vrlo je teško odrediti točne brojke iseljenih s obzirom da u nekim djelovima ne postoje službeni statistički podatci ili su vrlo nepotpuni. Prema službenim statističkim podacima tadašnjem Zemaljskog statističkog ureda u Zagrebu iz Hrvatske odnosno Banske Hrvatske koja je tada bila dio Austro Ugarske Monarhije je od 1899. – 1913. godine odselilo 194.788 (Nejašmić 2014, prema Lakatoš, 1914) osoba od čega je 85,5% odselilo u SAD. Nadalje, do kraja Prvog svjetskog rata (1918.) procjenjuje se da je broj iseljenika iz Banske Hrvatske popeo do 300.000. Taj podatak ne prikazuje stvarno stanje iseljenika u SAD jer je u taj broj uračunato i stanovništva koje se odselilo u europske zemlje. Što se tiče Dalmacije i Istre u kontekstu današnjeg teritorija stanje je sljedeće: broj iseljenih iz Dalmacije u razdoblju od 1900. – 1914. jest oko 75.000 stanovnika. Istri i pripradajućim otocima broj iseljenika u razdoblju od 1900. 1914. godine iznosi oko 40.000 stanovnika. (Nejašmić 2014, prema Lakatoš, 1914). Ukoliko se ukupan broj iseljenika umanji za 15 – 20% povratnika dobije se broj od ukupno 310. 000 nepovratnih iseljenika u

razdoblju od 1900. – 1914. godine što je oko deset posto od ukupnog broja stanovnika zaključuje Nejašmić. Nakon prvog svjetskog rata iseljavanje u prekoocenske zemlje jenjava ali i dalje ima visok broj stanovništva ima potrebu za pronalaskom nove okoline pogodnije za život. U razdoblju između dva svjetska rata statistički podatci po Nejašmićevim (2014). izvorima izgleda na sljedeći način; od 1921. – 1929 godine iz Hrvatske, Slavonije i Dalmacije u kontekstu današnjeg teritorija emigriralo je 78.399 osoba (Nejašmić 2014, prema *Statistički godišnjak*, 1929, 1932). od 1930. do 1939. godine iz Banovine Hrvatske broj iseljenika popeo se na 25.700 stanovnika koju su bili poglavito iz Slavonije i Dalmacije. Zaključno, navedeni podatci pokazuju da se ukupan broj iseljenika u promatranom razdoblju popeo na 110.000 stanovnika uz pribrojene stanovnike Istre za koje nema statističkih podataka jer visok broj stanovnika nikad nije službeno objavljen, tu se poglavito misli na pomorce koji su spontano ostajali u lukama Novog svijeta. (Nejašmić, 2014).

„Za cijelo razdoblje od 1900. do pred Drugi svjetski rat prekomorski iseljenički kontingent iznosi (neto) oko 415.000 osoba, ili oko 11,5% prosječnog broja stanovnika, ili oko 10.000 osoba prosječno godišnje.“ (Nejašmić, 2014). Nakon završetka drugog svjetskog rata dolazi do pojačanih migracija uzrokovanih političkim promjenama na području Hrvatske ali o tim uzrocima i posljedicama u drugom poglavlju.

3. RAZDOBLJE OD KRAJA DRUGOG SVJETSKOG RATA DO RASPADA JUGOSLAVIJE

Kako je već napomenuto, nakon kraja Prvog svjetskog rata dolazi do migracija uzrokovanim političkim konotacijama, što bi u najširem smislu značilo da se nehrvatsko stanovništvo selilo s područja Hrvatske. Procjenjuje se s obzirom da nema službenih statističkih podataka da je oko 160.000 stanovnika napustilo Hrvatsku i vratilo se u svoje matične zemlje (Nejašmić, 2014). To su sve bili stanovnici koji su se doselili u Hrvatsku za vrijeme Austro – Ugarske. Među njima je bilo običnih seljaka koji su naseljavali područje Međimurija i Baranje ali i političkih namjesnika koji su bili poslani kao politički subjekti dok je Hrvatska bila pod vodstvom Austro – Ugarske Monarhije (do kraja Prvog svjetskog rata).

Nakon Drugog svjetskog rata, točnije za vrijeme i nekoliko godina nakon rata, iseljenički val je bio sličan kako i onaj nakon Prvog svjetskog rata. Poglavito se iseljavalo nehrvatsko

stanovništvo kojima više nije odgovarala politička struja u Jugoslaviji. Emigracijski kontingent u ovom slučaju su bile izbjeglice, poražena vojska, Njemci, Česi, Mađari i Poljaci te pripadnici drugih nacionalnih manjina. Prema statističkim podacima (Nejašmić 2014, prema Žerjavić, 1989) u razdoblju od 1939. – 1948. godine s područja današnjeg teritorija Hrvatske odselilo se 157.000 stanovnika. U navedenu statistiku treba pridodati i stanovništvo koje za prije Drugog svjetskog rata bilo pod upravom Italije, shodno navedenim, iz navedenih krajeva ukupan broj iseljenika iznosi 103.000 stanovnika pa ukupan ratni kontigent iznosi okvirnih 255.000 iseljenika. Nakon donošenja zakona o agraranoj reformi i kolonizaciji 1945. dolazi do organiziranog iseljavanja stanovnika Hrvatske u Vojvodinu. U sklopu navedenog iseljavanja s područja Hrvatske je iseljeno ukupno 9279 obitelji (Nejašmić 2014, prema Stipetić, 1954) s 52.863 člana obitelji. U periodu od 1945. – 1948. godine službena procjena iseljenika po Nejašmiću (2014.) iznosi oko 85.000 ljudi preseljenih u države tadašnje Jugoslavije promatrano kroz prizmu vanjskih migracija.

U razdoblju nakon potpisivanja Pariškog ugovora o miru između Jugoslavije i Italije 1947. godine počinju masovne migracije u Italiju što je najširem smislu značilo odricanje jugoslavenskog državljanstva u zamjenu za talijansko uz trajno preseljenje u Italiju. U razdoblju od 1948. do 1961. godine u Italije se preselilo oko 200.000 stanovnika Istre od kojih je polovina bila obuhvaćena poslijeratnim iseljavanjem, što znači da je migracijski kontigent u promatranom razdoblju bio oko 100.000 osoba.

Početak šezdesetih godina prošlog stoljeća Jugoslavija otvara svoje granice za iseljavanje, inače bila je to prva socijalistička zemlja koja je radnicima omogućila nesmetanu migraciju u potrazi za poslom. U tom periodu razlozi za migracijom bili su u prvom planu ekonomski ali valja naglasiti kako je političko ozračje u Jugoslaviji velikom broju ljudi smetalo jer su smatrali kako su pod represivskim aparatom države gubili volju za ostankom u Jugoslaviji a samim time šanse za preseljenjem bile su povećane. Do tih godina prekoocenaske migracije gube svoju intenzitet a migracijski tokovi vodili su u zapadnoeuropske zemlje koje su po životnom standardu i političkom uređenju ispred Jugoslavije. Takve migracije u svojim počecima značile su privremeno preseljenje ali su često prelazile u trajne zbog gore navedenih razloga. Pridošlice sa sela nisu se mogle zaposliti u gradovima pa je nezaposlenost sve više rasla a životni standard padao. Najznačajni migracijski val bio je 1968. godine a zemlja u kojoj je migracijski kontigent

najviše težio jest bila SR Njemačka koja je u tom periodu imala potrebu za radnicima jer joj se ekonomska situacija nakon Drugog svjetskog rata popravila. Iseljavanje zaposlenih stanovnika popravio je stanje u Jugoslaviji s obzirom da su migracije za posljedicu imale otvaranje radnih mjesta zbog manjka radnika.

3.1. STATISTIKA ZA RAZDOBLJE OD 1948. DO 1991. GODINE.

Posljedice iseljavanja navodi Nejašmić bile su vidljive tek popisom stanovništva 1971. godine. Za to razdoblje od 1961. do 1991. godine demografska statistika iseljenika iznosila je: 1971. godine 254.856 (radnici 224.722, članovi obitelji 30.134), 1981. g. 210.330 (radnici 151.619, članovi obitelji 58.711) i 1991. g. 285.216 (radnici 175.338, članovi obitelji 109.878) (Nejašmić, 1995). Pojam kojim su migranti s područja bivše Jugoslavije opisivani bio je *Gastarbeiters*, pojam nastao u Njemačkoj, odnosno gostujući radnik. Takav pristup odgovorao je i SR Njemačkoj ali i Jugoslaviji jer se vjerovalo kako će se veliki broj iseljenjenika koji je otišao na privremeni rad vratiti u matične države što pokazalo djelomično točno. Naime, od 1961. do 1991. godine na privremeni rad je otišlo 450.000 osoba. Popisom iz 1981. godine bilo je popisano 97.338 povratnika s rada iako je povratnički kontingent zasigurno bio veći jer nije bila obuhvaćena cijela populacija a dio osoba je umro. Dakle, Nejašmić ističe kako je za razdoblje od 1961. do 1991. ukupan broj migranata u europske zemlje iznosio 300.000 ljudi. Od toga je dalje reemigriralo u prekoocenaske zemlje 40.000 osoba. Broj iseljenih stanovnika Hrvatske u druge zemlje Jugoslavije u razdoblju od 1948. do 1991. godine iznosi oko 350.000 osoba. S druge strane Hrvatska je u sklopu Jugoslavije bila relativno razvijena država, stoga ne čudi da je privlačila stanovnike drugih zemalja bivše SFRJ. U Hrvatsku se u promatranom razdoblju iz drugih krajeva Jugoslavije doselilo oko 531.800 osoba što uz broj iseljenih daje pozitivnu bilancu od 181.800 stanovnika.

4. RAZDOBLJE OD 1991. DO POČETKA 21. STOLJEĆA

Sljedeće razdoblje nepovratno je obilježilo Hrvatsku povijest a demografske posljedice osjetiti će se tek kroz godine koje dolaze. Nakon raspada Jugoslavije, započinje burno razdoblje obrambenog Domovinskog rata od Srbije, zemlje agresora koja se politički, društveno i etnički nije mogla pomiriti s činjenicom da je Republika Hrvatska neovisna država kakva je trebala biti

i mnogo prije. Naravno Domovinski rat je sa sobom donio ogromnu materijalnu i ljudsku štetu. Samim početkom rata, počeo je val iseljavanja iz Hrvatske. Stanovništvo Hrvatske tražilo je novu državu u kojoj će se odmaknuti od ratom zahvaćene domovine. Ukupni migracijski gubitci prouzrokovani ratom navode Živić i Pokos (2004.) bili su 418.507 osoba. Ratna zbivanja na području Hrvatske za posljedicu su imale ukupne migracijske gubitke u razdoblju od 1991. – 2001. godine u iznosu od 500.000 osoba. Kako bi podatak bio jasniji valja naglasiti kako se pod ukupne migracijske gubitke misli na ukupan broj ratnih žrtava tj. stvarni migracijski gubitci odnosno ratni mortalitet, te one koji su napustili ratom zahvaćenu zemlju. Takvu nepovoljnu migracijsku struju uzrokovao je prvenstveno rat a posljednično slaba gospodarska i ekonomska situacija u Hrvatskoj. Također dio migranata činili su Srbi, oko 270.000 osoba (Živić i Pokos, 2004.) koji su se po završetku rata preselili u Srbiju jer im više poglavito nije odgovarala politička struja u Hrvatskoj. Oko 230.000 osoba emigriralo je u zapadne zemlje Europe i prekoocenaske zemlje te zemlje bivše Jugoslavije. Dominatna odrednica depopulacije Hrvatske je prvom planu rat i ekonomski nepovoljna situacija prouzrokovana ratom.

4.1. UKUPNI MIGRACIJSKI GUBITCI OD 1900. DO 2001. GODINE

Do 2001. godine ukupni migracijski gubitci Republike Hrvatske iznosi oko 2.3 milijuna ljudi. Stoga nije daleko od istine izjava kako izvan Hrvatske živi otprilike jednak broj ljudi kao i u domovini. U promatranom stoljetnom razdoblju osim zaključka kako su demografski gubitci očiti treba naglasiti kako su takvi gubitci najmanje uzrokovanim lošim vodstvom države od strane Hrvata jer je Hrvatska velikim dijelom povijesti bila država čiju su sudbine krojile druge, moćnije države od nje. Malom čovjeku u takvom okruženje ne preostaje ništa osim tražiti prosperitet daleko izvan granice države. Represivni aparati i centralizirana vlast Austro – Ugarske monarhije, Kraljevine Jugoslavije, Druge Jugoslavije kasnije učinile su to da je Hrvatski čovjek danas raspršen na svakom kontinentu svijeta. Iseljavanjem najvitalnijih dobnih skupina rezultiralo je smanjivanjem rodnosti a posljedično do povećanja opće stope smrtnosti. Još jedan aspekt koji je bitno utjecao na depopulaciju Hrvatske od 1900. do 2001. godine bile su epidemije bolesti koje su nastajale za vrijeme Prvog i Drugog svjetskog rata. Najviše žrtava odnjele su epidemije kolere i dizenterije a najpogubnija je bila „španjolska gripa“. Ukupan broj

žrtva navedenih epidemija iznosi oko 75.000 ljudi, što je za usporedbu grad veličine Zadra. U promatranom stoljetnom razdoblju u Hrvatsku se doselilo 1.100.000 ljudi što ukupnu migracijsku bilnacu čini -1.200.000 osoba, dakle negativnu (Nejašmić, 2014).

	Broj osoba
Prekomorsko iseljavanje od 1900. do Drugoga svjetskog rata	415.000
Iseljavanje u europske zemlje od 1900. do Drugoga svjetskog rata	25.000
Iseljavanje »austroougarskog« stanovništva povezano s Prvim svjetskim ratom	160.000
Iseljavanje povezano s Drugim svjetskim ratom (do 1948.)	255.000
Iseljavanje u sklopu tzv. savezne kolonizacije (1945. – 1948.) i ostalo	85.000
Svega 1900. – 1948.	940.000
Iseljavanje u Italiju (1948. – 1961.)	100.000
Repatrijacija i drugi oblici iseljavanja (1948. – 1961.)	110.000
Iseljavanje nakon »otvaranja« granica (1961. – 1991.)	300.000
Iseljavanje u druge republike bivše države (1948. – 1991.)	350.000
Svega 1948. – 1991.	860.000
Iseljavanje uglavnom povezano s Domovinskim ratom (1991. – 2001.)	500.000
Svega 1991. – 2001.	500.000
Ukupno 1900. – 2001.	2.300.000

Tablica 1. Pregled glavnih tokova migracije iseljavanja iz Hrvatske od 1900. – 2001. godine – procjena. Izvor: Ivo Nejašmić: Iseljavanje iz Hrvatske od 1900. do 2001.: demografske posljedice stoljetnog procesa, 2014. Zagreb

5. RAZDOBLJE OD ULASKA HRVATSKE U EU DO DANAS

Migracijske Hrvatskog stanovništva nisu prestale ni u suvremeno vrijeme, dapače postale su i izraženije nego prije. Nakon ekonomske krize 2009. godine dolazi do povećanih migracija hrvatskog stanovništva ali i stranaca iz Hrvatske. Razlika leži u razlozima migracije i odredišnim zemljama iako su neke poput Njemačke ostale provjerena luka hrvatskim migrantima upravo zbog velikog broja hrvatskih doseljenika a samim time i lakše asimilacije, dok su neke poput Irske postale uvjetno rečeno nova Njemačka. Razlozi iseljavanja u suvremeno vrijeme više nisu prvenstveno ekonomske prirode, istraživanje provedeno u Njemačkoj (Jurić, 2017.) nad 1.200 ispitanika, doseljenika iz Hrvatske u razdoblju od 2013. – 2017. godine, pokazalo je kako je glavni razlog iseljavanja nedostatak povjerenja u institucije i općenito pad društvene moralnosti. Nakon ulaska Hrvatske u Europsku zajednicu 1. srpnja 2013. godine većina zemalja članica otvorila je vrata hrvatskim radnicima, čime je započeo suvremeni egzodus Hrvata. Iako je bilo predviđeno kako napominje Jurić da će se suvremene migracije odigravati postepeno dogodilo se upravo suprotno. Prije ulaska Hrvatske u EU smjer migracija Hrvatskog stanovništva bio je u smjeru bivših država Jugoslavije, tako recimo podatci za 2012. godinu pokazuju da je od ukupnog broja iseljenih 12.877 najveći broj emigrirao u Srbiju (31,0%), te Bosnu i Hercegovinu (25.0%) dok se u ostale zemlje Europske Unije odselilo 30.1% ukupnog broja iseljenika (DZS, 2013). Velika promjena u smjeru migracija vidljiva je već prve godine članstva Hrvatske u EU. Naime od ukupnog broja iseljenih (20.858 osoba) najveći postotak – 38.2% je odselio u Njemačku potom u Srbiju, Austriju itd (DZS, 2015). Nekolicina autora smatra kako su podatci o iseljenicima nakon ulaska Hrvatske u EU nepotpuni i da je točan broj veći od onog kojeg navode službene statistike zbog ne postojanja registra stanovništva. Podacima dostupnim na mrežnim stranicama Državnog zavoda za statistiku broj iseljenika iz Hrvatske u promatranom razdoblju od 2013. do zadnjih dostupnih podataka odnosno 2017. godine iznosi oko 102.000 osoba a broj doseljenih iznosi oko 45.446 što migracijsku bilancu ostavlja s negativnim predznakom i to u iznosu oko -55.500 osoba.

Struktura iseljenika u navedenom razdoblju također se promijenila od prvih valova iseljavanja. Naime, u novije doba sve je veći postotak mlađih osoba koji se iseljavaju u zemlje članice EU. Kako navodi Župarić – Iljić, (2016.) najviše jest muškaraca odnosno 53.7% od

ukupnog broja iseljenika i to u dobi od 25 – 44 godine, njih 40%, dakle najproduktivnija društvena skupina. Ukupno se u 2015. godini iselilo 21.733 (DZS. 2016) osoba od čega je udio radno sposobnog stanovništva (20 – 64 godine starosti) iznosio 73,3 % ukupnog broja iseljenika. Usporedbe radi, u prvim valovima iseljavanja s početka 20. stoljeća udio neobrazovanog stanovništva bio je visok. U vidu suvremenih migracija broj neobrazovanih iseljenika pada a raste broj obrazovanih i visko obrazovanih osoba željnih boljeg životnog standarda. Razlozi suvremenog egzodu su mnogobrojni stoga ne čudi kako se visok broj stanovnika odluči na taj potez. Odseliti se danas mnogo je lakše nego u prijašnjim vremenima. Globalizacija i razvoj transporta približili su druge zemlje na svega nekoliko sati a raširenost stranih jezika i bolji sustav obrazovanja omogućili su bržu i efikasniju asimilaciju u tuđinskoj državi.

5.1. ISELJAVANJE U NJEMAČAKU

Njemačka je oduvijek bila odredište hrvatskih migranata, kako u prošlom stoljeću tako i kao dio suvremenog egzodusa. Zbog svoje ekonomske dominacije, društvene prihvatljivosti ali i generacijskog mirgiranja ostala je pri vrhu želja hrvatskih iseljenika. Točan broj Hrvata u Njemačkoj izrazito je teško analizirati s obzirom na proceduralne mane hrvatskog sustava iseljavanja. Naime, prilikom seljenja iz država svaki bi stanovnik trebao u MUP- u odjaviti svoje prebivalište, ali kako država nema aparat koji bi to kontrolirao, u praksi često to nije tako. S druge strane, radnici koji odu u Njemačku, popriličan broj njih nije nigdje prijavljen jer „rade na crno“ stoga ih nema u službenim statistikama, takvih je prema procjenama od 50.000 – 100.000 (Polegubić, 2015). Također, njemački registar stanovništva ne poznaje odvajanje Hrvata iz Bosne i Hercegovine i Hrvata iz Hrvatske jer funkcionira na principu državljanstva. Također, u statistikama nisu ni oni koji imaju dvojno državljanstvo. Procjena o broju Hrvatskih stanovnika u Njemačkoj do 2001. godine kreće se između 350.000 – 400.000 Hrvata (Polegubić, 2015). Od ulaska Hrvatske u Europsku uniju, broj iseljenih Hrvata u Njemačkoj povećao se za oko 200.000 osoba. Što je zabrinjavajuća brojka s obzirom da je trend migracije danas uvelike drugačiji nego u prošlom stoljeću (1950-tih) kada su pojedinci iz obitelji odlazili na privremeni rad u Njemačku ali se u pravilu uvijek vraćali u domovinu. Danas je situacija drugačija s obzirom da se pri migriranju cijele obitelji trajno presele u drugu zemlju, u ovom slučaju, Njemačku. Da veliki broj iseljenika nema namjeru vratiti se u domovinu pokazuje i podatak kako je Hrvatima u Njemačkoj sve prihvatljivije njemačko državljanstvo koje je u 2014. godine

njih 3889 zatražilo odnosno dobilo. Godinu dana prije, dakle 2013. taj broj se kretao oko petsto po godini.

6. KULTURA I IDENTITET ISELJENIČKIH ZAJEDNICA

Napuštanje domovine prije vremena globalizacije i „smanjivanja svijeta“ bio je veliki korak koji su mnogi poduzeli kako bi sebi i svojoj obitelji osigurali egzistenciju koja je početkom 20. stoljeća na području današnje geografski obuhvaćene Hrvatske bila na staklenim nogama ili je nije bilo uopće. Argarana kriza, prenapučenost, političke konotacije bile su okidači koji su uzrokovali masovne migracije stanovništva u prekoocenaske zemlje. Potaknuti takvim okolnostima, stanovništvo Hrvatske emigrira u potrazi za boljim životom. Po dolasku u zemlju te stupanju u fazu asimilacije s lokalnim stanovništvom, doseljenici su bili sučeni s problemima prilagodbe na novu okolinu. Kako bi što brže i bezbolnije prošli kroz fazu asimilacije i kulturoloških razlika osnivali su razna udruženja doseljenika koja su do danas ostala aktivna u smislu održavanja običaja i manifestacija vezanih uz domovinu. Veliku ulogu u iseljeničkom životu imala su sportska udruženja te osnivanje sportskih klubova koja su u pravilu nosila imena kojima bi se odala počast domovini (Dinamo, Hajduk, Jadran...). Kako bi se socijalna struktura iseljenog stanovništva što više pojačala, Ančić (2017.) ukazuje kako je vođenje religijskih obreda vrlo bitna stavka u migracijskom životu. Također Ančić ukazuje na to kako bi se Crkva u Hrvata trebala zbog svoje raširenosti i materijalnih dobrova više brinuti o iseljeništvu kako bi se povećala mogućnost za povratkom u domovinu s obzirom da bi se kroz navedenu brigu povećao osjećaj pripadnosti.

6.1. HRVATSKA BRATSKA ZAJEDNICA

Hrvatska bratska zajednica možda je najbolji primjer održavanja identiteta, međusobne zaštite i potpore među iseljenicima. Hrvatska bratska zajednica osnovna je 2. rujna 1894. godine u Pittsburghu, SAD kao politički i socio-ekonomski subjekt kroz koji su se hrvatski iseljenici borili protiv diskriminacije pri traženju posla i finacijske samostalnosti. Prvobitna zadaća Hrvatske bratske zajednice je bila ponuditi osiguranja, pomaganje ugroženim obiteljima kojima su članovi obitelji umrli, nestali ili bolesni te briga o siročadi hrvatskih iseljenika. Također zadaća zajednice jest organiziranje i okupljanje iseljenika kako bi se zaštitio njihov etnički i politički identitet konstatira Telišman (1985). Hrvati u SAD-u imali su mnogo poteškoća koje

su ih spriječavale kako bi normalno funkcionirali u novoj sredini. Prvenstvena barijera bio je jezik, koji većina iseljenika nije znala ni u pismu ni govoru, posebice uzme li se u obzir da je veliki broj njih bio nepismen u svakom segmentu. Kako je kontakt s obitelji koja je ostala u domovini bila bitna stavka novonastale situacije Hrvatska bratska zajednica odrađivala je i taj segment pa tako Telišman (1985) navodi kako je HBZ bila svojevrsni most između obitelji stoga je svrsihodno nazvat HBZ i etničku organizaciju. HBZ kroz svoje djelovanje od 1904. godine izdaje novine „Zajedničar“ koje prožaju informacije o tekućim aktivnostima organizacije kao i kulturnim događanjima na svim kontinentima zahvaćenim hrvatskim iseljentištvom. Treba naglasiti kako je HBZ organizacija nastala ujedinjenjem više organizacija sličnog ili istog karaktera a sve u svrhu bolje organizacije iseljentištva i međusobne potpore. Važnost HBZ očitovala se i kroz političke sukobe koje su zahvaćale tadašnje prostore Hrvatske. Prije svega zajednica se zalagala za bolji položaj Hrvata u Austro – Ugarskoj a kasnije i za samo oslobođenje od iste. Poslje je istu politiku provodila i za vrijeme Kraljevine Jugoslavije do konačno slobodne Hrvatska. Uz sva politički angažman organizacije je vodila brigu i on narodnim običajima koje su bile vezivno tkivo iseljenika s napuštenom domovinom ali i prenošenje kulture s koljena na koljeno novim generacijama rođenim pod novom zastavom kako nikad ne bi izgubili svoj nacionalni ponos i osjećaj pripadnosti. Briga o radnički pravima također je aspekt HBZ koji je u kritičnim trenucima bio od presudne važnosti navodi Telišman (1985).

ZAKLJUČAK

Migracije stanovništva kroz cijelu su povijest čovječanstva obilježavale izgled i strukturu stanovništva nekog lokaliteta. U vremenu prije masovnih medija i globalizacije, kulturološke su razlike bile gap koji se teško savladavao stoga su i migracije bile manje učestale u odnosu na situaciju danas. Hrvati su svoju domovinu osigurali u 7. stoljeću, čemu je također prethodila migracija ukupnog stanovništva. U novije doba, prvenstveno od početka 20. stoljeća Hrvatima su migracije proces koji se u društvenim krugovima smatra pod normalnu društvenu pojavu. Zašto je tome tako, govori podatak kako je Hrvatska relativno mlada država, što znači da nikad

nije bila autonomna jedinica vođena svojim ljudima, već je kroz veliki dio povijesti bila pod tuđim zastavama i vladarima koji nisu pretjerano marili za situaciju u Hrvatskoj, osim u slučaju eksploatacije. Od 90-tih godina prošlog stoljeća situacija se znatno promijenila, Hrvatska je samostalana i neovisna država pod vlastitim vodstvom. Logično bi bilo zaključiti kako je trend iseljavanja u padu, dok je realnost potpuno drugačija. Hrvatska prolazi kroz egzodus zbog nesposobnog vodstva i loše gospodarske politike, ratnih profitera, lobista, neučinkovitog zakona, korumpiranog sudstva i političkih uhljeba. Demografska slika nikad nije izgledala lošije. Mlado, radno sposobno stanovništvo u fertilnoj dobi odlazi iz zemlje trbuhom za kruhom, ostavljajući za sobom staro stanovništvo, depopulaciju i nisku stopu rodnosti s visokom stopom smrtnosti. Takva situacija za sobom ostavlja krnji naraštaj koji se demografski ne može nositi s uzrocima suvremenog egzodusa. Prekooceanske migracije početkom 20. stoljeća bile su aktualne u vremenu visoke rodnosti što je svakako ublažilo demografsku sliku ali taj as su potrošile migracije sredinom 20. stoljeća i ratna zbivanja 90-tih godina prošlog stoljeća. Uz ovakav trend migracija, Hrvatska opstojnost i održivost je pod velikim upitnikom. Pitanje je vremena kada će doći do ekonomskog kolapsa i gospodarske katastrofe. Projekcije koje se tiču stanovništva Hrvatske ni u jednom segmentu nisu pozitivne, nastaja se pad stanovništva i dugoročno gledajući Hrvatska po svim statističkim mjerenjima izumire.

LITERATURA:

Ančić, Nediljko, A. (2017) *Identitet u dijaspori – Hrvatski katolici između stare domovine i novog prebivališta* u Crkva u svijetu 52, 1, 49-66

Državni zavod za statistiku (2013) *Statistički ljetopis 2013*. Zagreb

https://www.dzs.hr/hrv_eng/ljetopis/2013/sljh2013.pdf

Državni zavod za statistiku (2015) *Hrvatska u brojkama 2015*. Zagreb

https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/CroInFig/croinfig_2015.pdf

Jurić, T. (2017) *Suvremeno iseljvanje Hrvata u Njemačku: karakteristike i motivi*, u Migracijske i etničke teme 33, 3: 337–371, Zagreb

Nejašmić, I. (2014) *Iseljavanje iz Hrvatske od 1900. do 2001.: demografske posljedice stoljetnog procesa*, u Migracijske i etničke teme 30, 3: 405–435, Zagreb

Polegubić, A. (2015). Hrvatsko dušobrižništvo u Njemačkoj: stanje i perspektiva, u: M. Sopta, F. Maletić i J. Bebić (ur.). *Hrvatska izvan domovine I*. Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga, 55–65.

Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske (2018)

<http://www.hrvatiizvanrh.hr/hr/hmiu/stanje-hrvatskih-iseljenika-i-njihovih-potomaka-u-inozemstvu/15> (posljedni put pristupljeno 12. rujna 2018)

Telišman, T. (1985) *Hrvatska bratska zajednica kao socijalna organizacija hrvatskih iseljenika u SAD* u Migracijske teme 2, 1:69-77 Centar za istraživanje migracija i narodnost, Zagreb

Živić, D. Pokos, N. (2004) *Demografski gubitci tijekom domovinskog rata kao odrednica depopulacije Hrvatske (1991. – 2001.)* Institut društvenih znanost Ivo Pilar, Zagreb

Župarić-Iljić, D. (2016) *Iseljavanje iz Republike Hrvatske nakon ulaska u Europsku uniju*, Institut za migracije i narodnost, Zagreb